

μελέτες

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Σοφία Αναστασιάδου

Κοινωνική λειτουργός,
Κοινωνική Παιδαγωγός
Μετεκπαίδευση στην Ακαδημία
Κοινωνικών Επιστημών Εσσλιγγεν
Ο. Δ. Γερμανίας

«Το νεκρό κορίτσι από την Χιροσίμα»

Χτυπώ την πόρτα σου
-σε πόσες πόρτες χτύπησα ως τώρα-
ακόμα και όταν κανένας δεν με βλέπει
για κι οι νεκροί είναι αόρατοι.
Ζούσα στην Χιροσίμα
έχουν περάσει δέκα χρόνια τώρα,
τώρα όμως εγώ παραμένω για πάντα 7 χρονών.
Τα νεκρά παιδιά δεν μεγαλώνουν άλλο.
Σιγά-σιγά κτυπώ την πόρτα σας
δώστε μου την υπογραφή σας πως τα παιδιά
δεν θα τα ξαναβρεί ο θάνατος
πως δεν θα ξανακαούνε
και πως θα μπορούν να τρώνε
καραμέλλες

Ναζίμ Χικμέτ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Παιδαγωγική διάσταση του θέματος **Ειρήνη** μέχρι σήμερα είχε αναλυθεί ελάχιστα και κυρίως έχει μια πολύ απλοποιημένη πρακτική έκφραση, δηλαδή το να θεωρούμε την απουσία οργανωμένου **Πολέμου** (κηρυγμένου πολέμου) σαν έκφραση ειρήνης.

Για μια όμως Παιδαγωγική προσέγγιση του θέματος «Ειρήνη» αρκεί αυτή η απλούστευση; Τα ερωτήματα είναι πολλά και εδώ θα γίνει μια προσπάθεια αναφοράς στους προβληματισμούς του Παιδαγωγού με την ευρύτερη κοινωνική αποστολή, που έχει δυσκολίες στην ολοκλήρωση του έργου του κάτω από συνθήκες συνεχούς «απειλής της Ειρήνης» και διαρκούς «αίρεσης της ζωής».

Παράλληλα, τα μηνύματα για Ειρήνη, για Ειρήνη Παγκόσμια, έρχονται από κάθε κατεύθυνση, τόσο γεωγραφική όσο και πολιτική και ο Παιδαγωγός δεν μπορεί να «κωφεύει». Θα λέγαμε ακόμα ότι κάθε άτομο, (πέρα από την προσωπική του συμβολή στον αγώνα για Ειρήνη) που επαγγελματικά ανήκει στον χώρο των Κοινωνικών Επιστημών καλείται να πάρει θέση και να επιλέξει ανάμεσα, α) στον Αφοπλισμό ή β) στην Ισορροπία του Τρόπου, σαν προϋποθέσεις Ειρήνης.

Η αμεσότητα του ρόλου του Παιδαγωγού στην άσκηση επιρροής στην διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού και του νέου μεγαλώνουν και την ευθύνη του για την θέση που θα επιλέξει.

Ακόμα, η επίγνωση ότι η φιλοπόλεμη - εχθρική στάση απέναντι στην ζωή, στην κοινωνία, στους ανθρώπους, διδάσκεται και μάλιστα συστηματικά και οργανωμένα. -Η αρχαία Σπάρτη είναι το συμβολικό παράδειγμα της έννοιας της στρατιωτικής και πολεμόχαρης Διαπαιδαγώγησης που θέτει το ερώτημα αν μέχρι σήμερα έχουμε απαλλάξει οριστικά την γενική φιλοσοφία της Παιδαγωγικής από αυτά τα γνωρίσματα.

Μας οδηγεί όμως και στην ελπίδα πως αν τα παιδιά μπορούν να μάθουν τον **Πόλεμο**, μπορούν να μάθουν και την **Ειρήνη**.

1. Ειρήνη - Πόλεμος

Η έννοια της Ειρήνης δεν έπαυε ποτέ να απασχολεί την ανθρωπότητα. Βέβαια, η έννοια αυτή δεν είναι κάτι αφηρημένο και αόριστο. Και όσες φορές έγιναν προσπάθειες να παρουσιασθεί μέσα από μεταφυσικούς δαιδάλους παρερμηνειών, συνήδως αντάμα με την έννοια της ελευθερίας, οι προσπάθειες αυτές απέτυχαν (π.χ. «εσωτερική ελευθερία» «ουράνια ειρήνη»).

Στόχος αυτού του άρθρου είναι να στρέψει τον προβληματισμό μας στην έννοια της Ειρήνης που αφορά άμεσα και καθοριστικά την κοινωνική μας ζωή.

Όταν άτομα, ή κοινωνικές ομάδες αγωνίζονται για ειρήνη, συγχρόνως δηλώνουν και για πια ειρήνη αγωνίζονται. Είναι αναγκαία εδώ η σύγχρονη αναφορά και στην έννοια της **Ελευθερίας** γιατί και με την δική της συμμετοχή λειτουργεί ο άνθρωπος δημιουργικά.

Ουσιαστικής σημασίας είναι η διαφορά του νοήματος της λέξης **Αγώνας-Άμιλλα** από την λέξη Πόλεμος. Οι στόχοι του αγώνα είναι **προοδευτικοί**, οι στόχοι του πολέμου **καταστροφικοί, παράλογοι**.

Ο άνθρωπος μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι (process) αγωνίζεται κάτω από φυσικούς και διανοητικούς κανόνες. Ο αγώνας αυτός γίνεται για να έχουν **όλοι** οι άνθρωποι δικαίωμα για ίσες ευκαιρίες στη ζωή και ευτυχία, και ο αγώνας θα συνεχίζεται μέχρι να σταματήσει η «λογική» του «προνομιούχου» του «χαρισματικού» και των λοιπών κυρίαρχων υποομάδων.

Αν την πορεία της ανθρώπινης ιστορίας, την σηματοδίνουν πόλεμοι είναι γιατί δεν έγινε ακόμα δυνατό να εξαλειφθούν οι αιτίες που οδηγούν σε πολέμους. Η κοινωνική αδικία, η φτώχεια, η καταπίεση, ο ανταγωνισμός, η βία είναι γνωστές αιτίες, μα «σιωπηρά» συμμετέχουμε στην αναπαραγωγή και διαιώνισή τους.

Δυστυχώς, κανένας τύπος πολιτισμού δεν μπόρεσε να επιβληθεί και να δαμάσει την μοναδική για το «Βασίλειο της Φύσης» καταστροφική δράση του ανθρώπου. Αντίθετα κάθε πολιτισμός σε κάθε εποχή έχει συνδέσει την εμφανισή του με πολέμους, βία, καταστροφή, και καταπίεση. Αδιάφορο, αν μέσα από τον πόλεμο επεδίωκε να επιβάλει μια δικαιότερη «τάξη πραγμάτων». Η πορεία -η διαδικασία ήταν πάντα σχεδόν ίδια: Πόλεμος.

Ένας Πόλεμος που όταν αρχίζει φέρνει καίρια πλήγματα, αν όχι και αλλοίωση των στόχων του Αγώνα, πέρα βέβαια από τις τεράστιες απώλειες ανθρώπων και υλικών καταστροφών. Τις συνέπειες αυτές καλούνται πάλι οι πιο αδύναμες κοινωνικές ομάδες να πληρώσουν με νέες στερήσεις, νέα κλιμάκωση της καταπίεσης, των αδικιών και δυσιών. Αιώνες τώρα ο κύκλος αυτός ανοίγει και κλείνει αδιάκοπα.....

Η Ειρήνη κάτω από τις *πιεστικές συνθήκες πολέμων και καταστροφών* νοείται απλά και μόνο σαν το *αντίθετο του πολέμου*. Δυστυχώς ελλειπής και ανολοκλήρωτη ερμηνεία ίσως, γιατί ως σήμερα η διάρκεια Ειρηνικών περιόδων κυρίως στο χώρο που ζούμε υπήρξε σύντομη, ίσως γιατί ο χρόνος που μεσολαβεί δεν είναι τίποτα άλλο από την φάση προετοιμασίας του επόμενου πολέμου, δεν βοήθησαν να καλλιεργηθεί και να αναπτυχθεί αντικειμενικά η έννοια της Ειρήνης σε όλη την μεγαλοπρέπεια που περικλείει.

Η Ειρήνη μόνο όταν αντιμετωπισθεί σαν κανόνας συμπεριφοράς, συμβίωσης, συνύπαρξης ατόμων και κοινωνικών ομάδων θα μας παρουσιάσει και τις απεριόριστες δυνατότητες της. Σε καμιά περίπτωση βέβαια, δεν αναφερόμαστε στην «Ειρήνη Νεκροταφείου». Αντίθετα, την ειρήνη την εννοούμε πρώτα και κύρια θεμελιωμένη πάνω στο δικαίωμα για ζωή, αυτοδιάθεση, και συμμετοχή, στην εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας απαλλαγμένης από ανταγωνιστικές και κυρίαρχες μεθόδους.

Άρα λοιπόν δεν είναι τυχαίο ότι κανένας δεν τολμάει να ταχθεί ενάντια στην Ειρήνη, όπως και στην Ελευθερία. Και έχουμε το παράδοξο φαινόμενο οι εξοπλισμοί να γίνονται στο όνομα της Ειρήνης και οι Πόλεμοι στο όνομα της Ελευθερίας και της Ειρήνης.

Ίσως όμως είναι πια καιρός να μάθουμε τόσο οι Παιδαγωγοί όσο και οι παιδαγωγούμενοι πρώτα να ρωτάμε: Για ποιά Ειρήνη και για ποιά ελευθερία αγωνιζόμαστε. Ή καλύτερα διατυπωμένο: Για ποιών την Ειρήνη και Ελευθερία μας προτρέπουν να αγωνισθούμε;

Για Ειρήνη και Ελευθερία όπου οι ανθρώπινες κοινωνίες ζούνε κάτω από συνθήκες ισοτιμίας, αλληλεγγύης και δημιουργικής συνεργασίας είναι σίγουρα δύσκολο να ανφερόμαστε όσο κρατάμε στα χέρια όπλα.

Ένα άλλο παράδοξο της κοινωνικής μας ζωής είναι το γεγονός ότι απορούμε γιατί και ο «αντίπαλος» ο «εχθρός» κρατάει και αυτός όπλα σαν μέσο άμυνας και διαπραγμάτευσης, αν και συγχρόνως όλοι μαζί διακηρύττουν Μανιφέστα Ειρήνης.....

Με την σημερινή τάξη πραγμάτων και με την λογική της «ισορροπίας του τρόμου» πως θα μπορούσαμε να λειτουργήσουμε μέσα σε μια διαδικασία για την Ειρήνη;

Εδώ όμως διλήμματα δεν υπάρχουν, γιατί αν θέλουμε να εφαρμόσουμε μια αξιόπιστη παιδαγωγική που θα εκφράζει τον δημοκρατικό διάλογο ανάμεσα σε μεγάλους και μικρούς, δεν μπορούμε συγχρόνως να ανεχόμαστε μια πολιτική που στην «λύση» των διαφορών σαν μέσο συγκαταλέγονται και τα όπλα.

2. Ειρήνη και Διαπαιδαγώγηση

Την Ειρήνη και την Διαπαιδαγώγηση θα μπορούσαμε θεωρητικά να τις αντιμετωπίσουμε σαν δύο πολύ αρμονικές έννοιες όπου η μια συμπληρώνει και βοηθάει στην ολοκλήρωση της άλλης. Γιατί αν Διαπαιδαγωγώ σημαίνει **βοηθώ** και **προετοιμάζω** νέους ανθρώπους και κατ' επέκταση την κοινωνία του Μέλλοντος, η Ειρήνη είναι η βασική προϋπόθεση διαφύλαξης του Μέλλοντος της ανθρώπινης αυτής κοινωνίας και της ίδιας της ζωής.

Τι συμβαίνει όμως και η παιδαγωγική επέμβαση στην δημιουργία του ανθρώπινου χαρακτήρα δεν τον οδηγεί στην ειρηνική στάση ζωής, μα πολλές φορές στο Αντίθετο; Από πότε αρχίζουμε να περνάμε στο παιδί μηνύματα εχθρότητας, επιθετικότητας και ατέλειωτου ανταγωνισμού;

Βέβαια, θα πρέπει να γίνει η διευκρίνιση ότι η Ειρήνη δεν είναι ένα καθαρό παιδαγωγικό πρόβλημα, είναι κάτι περισσότερο. Επομένως, δεν λύνεται μόνο με παιδαγωγικά μέσα. Έχουν όμως ήδη επισημανθεί αρκετές αιτίες που εμποδίζουν την θεμελίωση της Ειρήνης στην ανθρωπίνη κοινωνία.

Ο προβληματισμός θα περιορισθεί στην εντόπιση των παραγόντων που οδηγούν στην αναπαραγωγή αρνητικής για την ειρηνική συμβίωση των ανθρώπων συμπεριφοράς, με κύρια τα χαρακτηριστικά του ανταγωνισμού της κυριαρχίας, καθώς και της αδυναμίας και υποταγής. Στην συνέχεια θα αναφερθούν οι δυνατότητες της διαπαιδαγώγησης στην δημιουργία ενός «νέου ανθρώπου» που δεν θα θεωρεί τον **ανταγωνισμό** και την **κυριαρχία** προϋποθέσεις κοινωνικής επιβίωσης, μα δεν θα είναι και διατεθειμένος να υποταχθεί αδύναμα σε οποιαδήποτε κατάσταση που θα του επιβάλλουν.

Την παιδαγωγική συμβολή στην υπόθεση της Ειρήνης την θεωρούμε πολύ σοβαρή και αποφασιστικής σημασίας. Η μεγάλη παιδαγωγός Μαρία Μοντεσσόρι γράφει: «Οι ρίζες της βίας και του πολέμου δεν βρίσκονται μόνο σε οικονομικούς λόγους. Βρίσκονται πρώτα απ' όλα σε ένα σύστημα εκπαίδευσης που διδάσκει τον ανταγωνισμό, που αγνοεί την αγάπη και παράγει τελικά αδύναμα και υπανάπτυκτα άτομα, χωρίς ηθική αντίσταση έτοιμα για την αγορά του πολέμου ή για οποιαδήποτε άλλη ανταγωνιστική αρένα. Ενάντια σε αυτή την αναχρονιστική εκπαίδευση πρέπει τώρα να αγωνιστούμε όλοι. Πριν μας σαρώσουν οριστικά η βία και ο πόλεμος⁽¹⁾».

Αν σκεφθούμε ότι αυτά ελέγχησαν τις παραμονές του 2ου Παγκόσμιου Πολέμου· δεν μπορούμε να αποφύγουμε την θλίψη, στην σκέψη ότι ακόμα και σήμερα μετά 50 περίπου χρόνια και με έναν πόλεμο που άφησε 60 εκατομμύρια νεκρούς, το νόημά τους εξακολουθεί να είναι δυστυχώς επίκαιρο.

Οι δεσμικές λειτουργίες που έχουν αναλάβει το έργο της διαπαιδαγώγησης κάθε νεογέννητου ανθρώπου είναι γνωστές, με πρώτη και κυρίαρχη την **Οικογένεια**. Στην συνέχεια το **σχολείο** σε όλες τις βαθμίδες θα συνεχίσει το έργο που άρχισε η οικογένεια. Και μέχρι την επαγγελματική-κοινωνική αποκατάσταση θα παρακολουθήσουμε την διαδικασία, διαπαιδαγώγησης ενός και του αυτού συστήματος αξιών καθώς και ηθικών μηνυμάτων, που ακολουθούν και δεσμεύουν τον άνθρωπο σε όλη του την ζωή. Έχει ίσως σημασία να προσέξουμε πόσο «προκαθορισμένη» είναι η πορεία της κοινωνικής ζωής από ένα σύστημα που μπαίνει σε λειτουργία μέσα από τις επίσημες μορφές διαπαιδαγώγησης με την γέννηση του ανθρώπου στο ξεκίνημα της ζωής του.

Μέσα σε μια κοινωνία, αυστηρά πατριαρχική, όπου η ιεράρχηση είναι απαραίτητη, είναι σίγουρα δύσκολο να μιλάμε για νέες αρχές και αξίες. Δεν είναι όμως ακατόρθωτο μιά και η αμφισβήτηση έχει αρχίσει, και οι κοινωνικές επαναστάσεις διαδέχονται η μια την άλλη τα τελευταία χρόνια.

Θα λέγαμε μάλιστα ότι ίσως είναι η πιο κατάλληλη στιγμή, μια και τα αδιέξοδα αυτού του τρόπου σκέψης και ζωής (πατριαρχικού) είναι μεγάλα, και οι αντιφάσεις είναι πια δύσκολο να ξεπεραστούν με οποιαδήποτε ανανέωση.

Κυρίως όμως, τα προβλήματα υλικά και ηθικά που αντιμετωπίζει η Νέα Γενιά και αντικαθρεπτίζουν τον κόσμο που της προετοιμάζουμε, δεν μας επιτρέπουν για πολύ ακόμα την «σχιζοφρένεια» της αγωγής της «Διπλής Ηθικής». Τα παιδιά σήμερα αξιώνουν «διαφάνεια» στην συμπεριφορά των Ενηλίκων.

Για πόσον καιρό ακόμα θα εμπαίζουμε αυτούς τους νέους και θα τους προτρέπουμε να κοπιάσουν για την δημιουργία του «καλύτερου αύριο» όταν αυτό κυρίως το αύριο, το μέλλον, η ζωή η ίδια έχουν γίνει στόχος των πυρηνικών δοκιμών και των αχαλίνωτων πολεμικών εξοπλισμών;

Παραθέτοντας στην συνέχεια την λειτουργία των χώρων μέσα στους οποίους διαπαιδαγωγείται το άτομο, θα έχουμε την ευκαιρία να εντοπίσουμε και την ενεργό συμμετοχή του

καθενός ως μονάδα, στον ρόλο πατέρα, μητέρας, δασκάλου, κ.λπ. καθώς και των φορέων εξουσίας, όπως οικογένεια, σχολείο, κ.λπ. στην δημιουργία των ψυχολογικών εκείνων χαρακτηριστικών που αντιστέκονται σε έναν ειρηνόφιλο και ανθρωπιστικότερο τρόπο ζωής.

2.1. Οικογένεια

Η οικογένεια, ευρύτατη σε σημασία και λειτουργικότητα κοινωνική μονάδα, αποτελεί την πρώτη φάση κοινωνικοποίησης του παιδιού. Την περίοδο αυτή το παιδί μαθαίνει να συμπεριφέρεται κατά τα πρότυπα της ομάδας-κοινωνίας για την οποία προορίζεται να ζήσει και να δράσει.

Η ανθρωπίνη ύπαρξη-υπόσταση αρχίζει να διαγράφεται μέσα από τις διαπροσωπικές και κοινωνικές σχέσεις που σιγά-σιγά το άτομο αναπτύσσει, και μέσα από αυτές αναπτύσσεται και το ίδιο, διατηρώντας αυτή την διαλεκτική σχέση ως το τέλος της ζωής του. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι γεννιέται «άγραφο χαρτί -Tabula Rasa».

Αντίθετα, έρχεται στον κόσμο με πολύ συγκεκριμένες καταβολές και προδιαθέσεις που αν δεν αντιμετωπισθούν σωστά και εξειδικευμένα για το κάθε παιδί ξεχωριστά θα βρισκόμαστε πάντα μπροστά στο φαινόμενο των ακρωτηριασμένων και ανολοκλήρων προσωπικοτήτων.

Ένα από τα θεμέλια πάνω στα οποία οικοδομήθηκε ο δεσμός του γάμου και της οικογένειας, και την έκανε να αντέξει στο χρόνο και τις αλλαγές είναι η βαθιά ανθρωπίνη ανάγκη για **συντροφικότητα**, καθώς και η τάση να δώσει και να πάρει **Αγάπη**.

Παράλληλα, δεν μπορεί να διαφύγει της προσοχής μας η εξίσου μεγάλη ανάγκη και τάση του ανθρώπου για **ανεξαρτησία** και ελευθερία δράσης και δημιουργικότητας. Προδιαθέσεις ζωτικής σημασίας που η κάλυψή τους συντελεί στην ανθρωπίνη ολοκλήρωση και ευτυχία. Συγχρόνως όμως δημιουργείται στον εσωτερικό του κόσμο μια συνεχής αντίφαση έλξης-απόδοσης προς το υποκείμενο των διαπροσωπικών σχέσεων. Ιδιαίτερα έντονα εκφράζεται στις συγκρούσεις που περιοδικά ξεσπούν στις σχέσεις των δύο φύλλων, και στις σχέσεις γονέων και παιδιών.

Μόνο σε βαθιά ώριμες σχέσεις θα συναντήσουμε την αρμονική κάλυψη για όλους, αυτών των αναγκών.

Σε πολύ γενικές γραμμές και προσαρμοσμένες στις ανάγκες του θέματος γίνονται αυτές οι ψυχολογικές αναφορές και θα αποτελέσουν τον «ψυχοκοινωνικό καμβά» πάνω στον οποίο οικοδομούνται οι μετέπειτα σχέσεις του ανθρώπου με το περιβάλλον του.

Μια καλοπροαίρετη ανάλυση του δεσμού της οικογένειας, όπως λειτουργεί σήμερα, είναι αμφίβολο αν θα μας πείσει για την επιτυχή κάλυψη αυτών των βασικών αναγκών όλων των μελών μέσα στην οικογενειακή τους ζωή. Συνήθως η μια ανάγκη καλύπτεται σε βάρος της άλλης, ή στην χειρότερη περίπτωση ο ένας «θυσιάζει» μια ή όλες τις ανάγκες του για να ικανοποιηθεί ο άλλος.

Η οικογένεια χωρίς να είναι ικανή σαν δεσμός από το ξεκίνημά της να καλύψει αυτήν την «εσωτερική» αποστολή προς όλα της τα μέλη, κι αυτό κυρίως γιατί δεν υπήρχαν για **όλα** αδιακρίτως τα μέλη οι αντικειμενικές συνθήκες της κάλυψης αυτών των αναγκών, θα προχωρήσει σε μια «τυφλή» αντιγραφή των μηχανισμών λειτουργίας της ευρύτερης κοινωνίας που θα αποσκοπεί κυρίως στην κάλυψη των «εξωτερικών» ανθρωπίνων αναγκών, οικονομική ευρωστία, κοινωνική προβολή, κ.λπ. Δεν είναι άσχετο με όλη αυτή τη διεργασία εξέλιξης του δεσμού του γάμου το ότι θεωρείται η πλέον καταξιωμένη έκφραση

της έννοιας της **«Κοινωνικής Αποκατάστασης»** (και μάλιστα κυρίως για το γυναικείο ήμισυ του ανθρωπίνου δυναμικού).

Η ιστορική έρευνα θα επιβεβαιώσει την αρμονική συνύπαρξη **Κοινωνίας και Οικογένειας** και από την εποχή της εξέλιξης των ανθρωπίνων ομάδων-γενών, στην μορφή του Οργανωμένου Κράτους θα λειτουργούν στη βάση της αλληλοαναπαραγωγής⁽²⁾.

Οι αλλαγές και βελτιώσεις που έχουν γίνει στο «Οικογενειακό Δίκαιο» τόσο στον χώρο του γραπτού όσο και του άγραφου νόμου και ορίζουν την οικογενειακή ζωή δεν κατάφεραν παρά μόνο να απαλύνουν και να αμβλύνουν τις άκαμπτες οικογενειακές δομές, όπως το πέρασμα από την Φεουδαρχική στην Αστική Οικογένεια κλπ. Η ουσία παραμένει η ίδια και η οικογένεια εκφράζει την κοινωνία της οποίας είναι προϊόν.

Όταν εξελίσσεται και προοδεύει η κοινωνία, προοδεύει και εξελίσσεται και η δομή της οικογένειας και βελτιώνεται κατ' ακολουθία και η ποιότητα των ενδοοικογενειακών σχέσεων.

Η απομυθοποίηση της οικογένειας έχει αρχίσει προ πολλού και κανένας σήμερα δεν αγνοεί στην ανάλυση του ρόλου της οικογένειας κοινωνιολογικές και ψυχολογικές έρευνες και μελέτες. Αντίθετα, με βάση αυτές τις γνώσεις συνειδητοποιούμε την ευθύνη της οικογένειας και του γονεϊκού ρόλου στο Prozess της κοινωνικής ζωής. Και με την επίγνωση αυτή έχουμε την δυνατότητα να δώσουμε μια νέα διάσταση στην αποστολή της και να εμποδίσουμε στο μέλλον την «αυθαίρετη» επέμβαση της εξουσίας στις προσωπικές επιλογές.

Η υπόθεση της Ειρήνης δεν είναι δυνατόν να αφήνει αδιάφορη την οικογένεια. Το ερώτημά μας όμως είναι κατά πόσο η ίδια σαν πρωταρχικός κοινωνικός πυρήνας λειτουργεί Ειρηνικά και ακόμα πόσο έχει συνείδηση του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί.

Το παιδί από την οικογένεια του θα πάρει τα πρώτα μηνύματα και για την έννοια της Ειρήνης στην καθημερινή του ζωή.

Αν όμως στο σπίτι κυριαρχεί ο ανταγωνισμός, η αυταρχικότητα και η καταπίεση, αν τον λόγο τον έχει πάντα ο ισχυρότερος και απουσιάζει ο δημοκρατικός διάλογος, στο παιδί έχουν δοθεί ήδη τα πρώτα μηνύματα για ανάλογους τρόπους συμπεριφοράς που σιγά-σιγά θα υιοθετήσει και θα αναπαραγάγει.

«Σ' αυτές τις περιπτώσεις λειτουργίας της οικογένειας που δεν είναι οι εξαιρέσεις, θα παρατηρήσουμε ακόμα πως η σχέση των γονιών προς το παιδί είναι από την βάση της, σχέση «μάχης» του **«ισχυρού»** προς τον **«ανίσχυρο»**. Μια μυστική πάλη έχει αρχίσει από την στιγμή του ερχομού του παιδιού στον κόσμο που συνεχίζεται πιο βίαιη σήμερα μέσα στον πολύπλοκο και γεμάτο απαιτήσεις πολιτισμό μας.

Ο ενήλικας θα νικήσει το παιδί και θα του επιβάλλει την υποταγή και την προσαρμογή στο δικό του σύστημα αξιών. Το παιδί πριν καλά-καλά μάθει να εκφράζει αυτό που νοιώθει, θα μάθει να υπακούει στην σκληρή αναγκαιότητα να κρύβει τον εαυτό του, να δάβει μέσα στο ασυνείδητο του μια ζωτική δύναμη που πάσχιζε να εκφράσει και όμως μοιραία φιμώθηκε.

Θα κουβαλάει τελικά αυτό το κρυμμένο φορτίο και θα επαναλάβει με τη σειρά του και αυτό τα αμέτρητα λάθη της ανθρωπότητας⁽³⁾.

Για μια Παιδαγωγική παρέμβαση όμως που έχει σαν στόχο την ανάπτυξη προσωπικότητων ελευθέρων, φιλειρηνικών και με σεβασμό στις Δημοκρατικές Αρχές και αξίες μας χρειάζεται μια εξίσου ελεύθερη και δημοκρατική στην λειτουργία της οικογενειακή ζωή.

Η Ειρήνη είναι μια στάση ζωής, και αν την έχουμε υιοθετήσει και εσωτερικεύσει ο ρόλος μας ο παιδαγωγικός μέσα στην οικογένεια έχει πάρει τον σωστό του δρόμο.

2.2. Σχολείο - Εκπαίδευση

Σε μια ηλικία αρκετά πρόωρη (5 1/2 ετών) το παιδί θα περάσει στην διαδικασία του εκπαιδευτικού συστήματος, που συμπληρώνει τον παιδαγωγικό του ρόλο με την μαθησιακή λειτουργία.

Η προσχολική φροντίδα δεν έχει ακόμα διευρυνθεί τόσο, ώστε να αποτελεί για το δέμα μας σημείο αναφοράς. Και όπου όμως αυτή λειτουργεί δεν παρουσιάζει μεγάλη διαφορά στον τρόπο και στόχους διαπαιδαγώγησης από την Δημοτική εκπαίδευση. Αποτελεί μάλιστα ένα μέρος της λειτουργίας του Δημοτικού σχολείου. Δυστυχώς η αγωγή των νηπίων είναι για την εποχή μας αδικαιολόγητα καθυστερημένη.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό που θα καθορίσει και την ουσιαστική αποστολή του σχολείου σε όλες τις βαθμίδες είναι η άμεση κρατική παρέμβαση και ο υλικός και ιδεολογικός έλεγχος. Το σχολείο λειτουργεί λοιπόν με τον πλήρη έλεγχο του κράτους, και τα παιδιά όσο και οι γονείς έχουν ελάχιστα περιθώρια παρέμβασης. Και αυτά τα συμβούλια γονέων περιορίζουν τον ρόλο τους κυρίως σε τεχνικά-πρακτικά προβλήματα της σχολικής ζωής των παιδιών.

Μια ιδιαιτερότητα της «Εκπαιδευτικής πολιτικής» του Ελληνικού κράτους, είναι η «Ιδιωτική Παιδεία». Στο τεράστιο αυτό πρόβλημα το μόνο που θα αρκεστούμε να αναφέρουμε για τους σκοπούς του άρθρου αυτού είναι η συστηματική «παγίδευση» της ενότητας στην μορφή και περιεχόμενο της Παιδείας, καθώς και η διαιώνιση του καθεστώτος, «καλή» και «λιγότερο καλή» σχολική φοίτηση, ανάλογα με την οικονομική ευχέρεια της οικογένειας. Διαχωρισμοί αυτού του είδους κάθε άλλο παρά ενισχύουν την «ειρηνική ζωή» παιδιών και γονιών.

Σκοπός μας βέβαια δεν είναι η βαθιά ανάλυση του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Είναι μόνο μια αναφορά στα σημεία εκείνα που τροφοδοτούν μηχανισμούς ταξικών διακρίσεων και ισοπεδώνουν την προσωπικότητα και ατομικότητα του παιδιού.

Οι μέθοδοι λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος βασίζονται στην «αρχή της απόδοσης» χωρίς ιδιαίτερο σεβασμό στον ατομικό ρυθμό ανάπτυξης, και καμιά ιδιαίτερη προσοχή στις «κλίσεις» και προδιαθέσεις του κάθε παιδιού ξεχωριστά.

Με την εισοδό του το παιδί στον κόσμο του σχολείου, στον κόσμο των παιδιών, στον δικό του κόσμο θα διδαχθεί από την αρχή επίσημα τον ανταγωνισμό. Αντι να μάθει να μοιράζεται αυτόν τον κόσμο με τους άλλους και να ζει συντροφικά μαθαίνει να τους πολεμάει για να αναδειχθεί νικητής (πρώτος μαθητής!!!).

Η υποχρεωτική σχολική φοίτηση των παιδιών ανάγεται σε μια από τις μεγάλες επιτυχίες των λαϊκών αγώνων, και η κατάκτηση του δικαιώματος στην «γνώση» αποτελεί επίσης σημαντικό επίτευγμα. Από το σημείο όμως αυτό ως το σημείο που βρίσκεται σήμερα η επίσημη κρατική εκπαιδευτική «μηχανή» κάθε άλλο παρά καθαγιάζει τον ιερό αυτό αγώνα για γνώση και πρόοδο. Η εσωτερική διάβρωση του δεσμού είναι εμφανής και τα παιδιά συμμετέχουν συνειδητά και αυτά σ' αυτό το «παιχνίδι» χρησιμοποίησης της γνώσης σαν μέσο και όχι αυτοσκοπό, αφαιρώντας τους από την σχολική τους ζωή την ομορφιά και την φρεσκάδα της ανακάλυψης και αποκάλυψης της ανθρωπίνης υπόστασης μέσα από την βαθιά διαδικασία της γνώσης ⁽⁴⁾.

Σχετικά με το δέμα της Ειρήνης είναι δύσκολο να παραδεχτούμε ότι τα παιδιά μας στο σχολείο διδάσκονται την βαθύτερη σημασία της. Ίσως θα μπορούσαμε να πούμε το πνεύμα γραφής, παρά τις βελτιώσεις των κειμένων και τις αλλαγές, παραμένει στενά εθνικιστικό με έντονα προβαλλόμενο το «σύνδρομο του Ήρωα».

Δειγματοληπτικά θα γίνει αναφορά σε ορισμένα σχολικά βιβλία όπου και όταν ακόμα γίνεται σαφής αναφορά στο δέμα «Ειρήνη» έχει περισσότερο τον χαρακτήρα μιας «φιλολογικής προσέγγισης» και η βαθύτερη ανάλυση επαφίεται στον τρόπο που θα το αποδόσει ο δάσκαλος⁽⁵⁾.

Στην Ιστορία παρατηρούμε μια ασάφεια. Χρονολογική παράθεση των γεγονότων με τάσεις «σύγχυσης» για τις αιτίες που προκαλούν τους πολέμους, καθώς ακόμα επικίνδυνες γενικεύσεις, και κυρίως έντεχνη αναίρεση των ίδιων των γεγονότων που αναφέρονται στην μια σελίδα, από τις σελίδες του επόμενου κεφαλαίου. Θα λέγαμε πως οι συγγραφείς προσπαθούν να τα πούνε «όλα» στα παιδιά με «ουδετερότητα». Μια αρκετά συζητήσιμη ουδετερότητα δεδομένου ότι οι πόλεμοι δεν γίνονται από «ουδέτερους» ούτε για «ουδέτερους» λόγους.....⁽⁶⁾.

Ίσως είναι καιρός μέσα από τα σχολικά βιβλία να μαθαίνουμε στα παιδιά να αγαπούν την ειρήνη όχι μόνο σαν μια «ωραία νέα κοπέλλα» μα σαν μια *συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα*.

Το βάρος που εξακολουθεί να πέφτει στην εξειδανίκευση των «ηρώων της πατρίδας» ίσως στο μέλλον να μην έχει κανένα αντίκρουσμα μια και κανένας δεν γνωρίζει αν στον επόμενο πόλεμο κάποιος θα επιζήσει για να υψώσει άγαλμα στους πεσόντες!!

3. Διαδικασία Διαπαιδαγώγησης για την Ειρήνη

Το ερώτημα της διαδικασίας διαπαιδαγώγησης για την Ειρήνη ανοίγει νέες προοπτικές στην φιλοσοφία του έργου του Παιδαγωγού. Μετά τον συνοπτικό εντοπισμό των εστών μέσα στις οποίες κυφορείται ένας «διαρκής λανθάνων πόλεμος» στο επίπεδο των διαπροσωπικών σχέσεων με συνεχείς συγκρούσεις και αναστολές, δεν είναι δύσκολο να αντιληφθούμε τις δυνατότητες που προσφέρουν αυτοί οι μηχανισμοί των ψυχολογικών λειτουργιών. Είναι θα λέγαμε η «ψυχολογική μαγιά» για έναν πραγματικό πόλεμο. Ζώντας σε μια διαρκή εμπόλεμη σχέση με τον περίγυρο ήδη μαθαίνουμε να βιώνουμε την κατάσταση αυτή σαν φυσική και η κήρυξη ενός πολέμου είναι για τη συνείδηση ένα «φυσικό» επακόλουθο. Αυτό δυστυχώς έχει περάσει όλους αυτούς τους αιώνες εναλλαγής πολέμου-Ειρήνης.

Βέβαια, μια επίσης μεγάλη προσφορά στην ψυχολογική προετοιμασία για πόλεμο είναι και ο συστηματικός αποπροσανατολισμός, γιατί σίγουρα αυτός με τον οποίο βιώνει το άτομο μια διαρκή αντιδικία στον κοινωνικό του χώρο δεν είναι και ο εχθρός του ο πραγματικός. Αυτός συνήδως είναι αόρατος και απρόσωπος, κινεί μόνο τα νήματα της ζωής του. Και αυτός τελικά υποκινεί τους πολέμους.

Σήμερα όμως αυτή η Ψυχοδυναμική του πολέμου πρέπει να ενταχθεί στο παρελθόν. Η απειλή του αφανισμού δεν επιτρέπει υπολογισμούς και παζαρέματα. Μόνο η Ειρήνη σε παγκόσμια κλίμακα θα βοηθήσει για τον ορθολογιστικό τρόπο ανάπτυξης χωρίς τεράστια χασματα μεταξύ Βορρά και Νότου.

Ακόμα και οι λεγόμενοι απελευθερωτικοί-εμφύλιοι πόλεμοι σήμερα δεν μπορούν να φθάσουν σε αυτό ή στο άλλο αποτέλεσμα χωρίς διεθνή συμπαράσταση. Εθνικός και εμφύλιος πόλεμος έχουν σήμερα ελάχιστες διαφορές και σε κάθε πολεμική αναμέτρηση σε οποιαδήποτε γωνιά της γης, μπαίνει σε κίνδυνο η παγκόσμια ασφάλεια.

Η επιταγή για διεθνή συνεργασία είναι η μόνη λύση, και κάθε απόπειρα αναβίωσης από το χρονοντούλαπο ιδεών **πατερναλιστικής χροιάς** και **ηγεμονισμού** είναι εκτός χρόνου.

Και εδώ θα λέγαμε η συμμετοχή του κάθε προοδευτικού ανθρώπου στο Κίνημα για την Ειρήνη είναι μια πράξη Ειρήνης.

Είναι μια στάση ζωής, μια νέα διάσταση της έννοιας του ηρωϊσμού. Μια δυναμική αντιπαράθεση στον όλεθρο που μας απειλεί. Μια άρνηση στην «παθητική» υποταγή στην δύναμη των όπλων.

Ίσως είναι ακόμα καλύτερα να πούμε στα παιδιά μας με δάρρος, πως τελικά η κύρια αναμέτρηση δεν είναι η ανακάλυψη και κατοχή του φονικότερου όπλου. ΟΧΙ. Η κύρια αντιπαράθεση είναι κοινωνικοοικονομική, που συστηματικά και σκόπιμα μεταφέρεται στο στρατιωτικό επίπεδο, ίσως γιατί είναι ακόμα πιο εύκολη και αποτελεσματική η άσκηση βίας και φόβου -πάντα όμως κοντοπρόδεσμα.

Είναι σημαντικό να γνωρίζουν τα νέα παιδιά πως αν αφαιρεθεί η «σκιά του τρόμου» θα φανεί και η κοινωνικοοικονομική «ένδεια» αυτών που επιμένουν στους εξοπλισμούς. Χωρίς να παραβλέγουμε βέβαια πως η σπατάλη για όπλα διαιωνίζει την φτώχεια!!

Μέσα από έναν διαρκή ειλικρινή διάλογο με τα νέα παιδιά θα έχουμε την δυνατότητα να καλλιεργήσουμε το σχεδόν χαμένο συναίσθημα εμπιστοσύνης και ασφάλειας αναμεσά μας. Θα έχουμε την ευκαιρία να τους αποδείξουμε πως όχι μόνο τα φέραμε σε αυτόν τον κόσμο, μα επιθυμούμε και να ζήσουν σ' αυτόν.

«Το αύριο αρχίζει σήμερα», λέει μια Γερμανική λαϊκή σοφία, και δεν μπορούμε να ζούμε με την αυταπάτη πως καταστρέφοντας **Σήμερα** μπορούμε να πετύχουμε την Ειρήνη **Αύριο!**

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Απόσπασμα από το βιβλίο της Μαρίας Μοντεσσόρι: Παιδαγωγικό Μανιφέστο - Παιδεία και Ειρήνη.
2. «Η πατριαρχική οικογένεια είναι ένας από τους σημαντικότερους χώρους όπου δημιουργούνται οι υυλικές εκείνες στάσεις που ενεργούν για τη διατήρηση της σταθερότητας της ταξικής κοινωνίας. Ας δούμε τη σημαντικότερη πλευρά. Πραγματευόμαστε εδώ ένα συναισθηματικό σύμπλεγμα που μπορεί πολύ καλά να ονομαστεί «πατροκεντρικό» σύμπλεγμα. Χαρακτηριστικά περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία: αισθηματική εξάρτηση, από την πατρική εξουσία, σε συνδυασμό με άγχος, αγάπη και μίσος. Ταύτιση με τη λογική εξουσία απέναντι στους πιο ασθενείς. Ισχυρό και αυστηρό υπερεγώ που αρχή του είναι πως το καθήκον είναι πιο σημαντικό από την ευτυχία. Αίσθημα ενοχής που παράγεται συχνά από τη διαφορά ανάμεσα στις απαιτήσεις του υπερεγώ και τις απαιτήσεις της πραγματικότητας που επιδιώκουν να κρατούν τους ανθρώπους πειθήνιους στην εξουσία. Η υυχο-κοινωνική αυτή κατάσταση είναι που εξηγεί γιατί η οικογένεια θεωρείται σε παγκόσμια σχεδόν κλίμακα σαν το βάθρο (ή το λιγότερο σαν ένα από τα πιο σπουδαία σπινρίγματα) της κοινωνίας». Από το βιβλίο του Έριχ Φρόμ: «Η κρίση της Ψυχανάλυσης», σελ. 151.
3. Συντομευμένο ή συνοπτικό απόσπασμα από το κεφάλαιο: «Η μάχη ανάμεσα στον ενήλικα και στο παιδί» σελ. 20 του βιβλίου της Μ. Μοντεσσόρι: «Παιδαγωγικό Μανιφέστο - Παιδεία και Ειρήνη».
4. Έλλης Αλεξίου: «Εισαγωγή στην Ιστορία της Παιδαγωγικής». Κεφάλαιο: Πρώτα μέτρα της εφαρμογής της Υποχρεωτικής Φοίτησης, σελ. 65.

Στο κεφάλαιο αυτό εξιστορεί την βασανιστική πορεία της καθιέρωσης της καθολικής υποχρεωτικής φοίτησης, γράφει πως: ως το τέλος του 17ου αιώνα βλέπουμε πως το αίτημα αυτό με την ύγιστη σημασία του δεν έχει ακόμη γίνει κοινή συνείδηση ούτε στο λαό ούτε στις κυβερνήσεις. Σχετικά με την Ελλάδα στο κεφάλαιο: Η εκπαίδευση στην Ελλάδα λίγο πριν και μετά την απελευθέρωση από τον Τουρκικό ζυγό. Σελ. 116. «Το πρώτο διάταγμα περί Δημοτικής Εκπαίδευσης επταετούς υποχρεωτική και δωρεάν, υψίσθηκε το 1834 ένα έτος μετά την άφιξη του Όθωνα αλλά δεν εφαρμόσθηκε, γιατί δεν υπήρχαν οι απαιτούμενες προϋποθέσεις. Ήταν αντιγραφική νόμων που ίσχυαν στην Πρωσία, τους οποίους μετέφεραν στην Ελλάδα οι Γερμανοί σύμβουλοι και υπουργοί του ανήλικου βασιλιά».

Παρατηρούμε λοιπόν την πρωταρχική φροντίδα του νεοσύστατου κράτους να εξουσιάσει και την παιδεία, αν και οι Μεγάλοι Δάσκαλοι του Γένους είχαν προτείνει αξιόλογο παιδαγωγικό έργο.

5. Αναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικού.
 Πρώτο Μέρος: «Η Γλώσσα μου»
 Ποίημα: **Ειρήνη**, Βασίλης Ρώτας, σελ. 8
 Αναγνωστικό Ε' Δημοτικού.
 Πρώτο Μέρος. «Η Γλώσσα μου»
«Ειρήνη», Δημήτρης Ποταμίτης, από τις ιστορίες του παππού Αριστοφάνη, σελ. 113, 114, 115.
6. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Λυκείου. Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα.
 Αιμίλιος Χουρμούζιος
«Η ευδύνη του πνευματικού ανθρώπου και τα όρια της ελευθερίας», σελ. 203, 204, 205.
 Στα κείμενα αυτά γίνεται αμέσως αισθητή η παραχώρηση έργων καταξιωμένων λογοτεχνών και ποιητών. Ρίτσος, Βρεττάκος, Ελύτης, κ.λπ. που απουσίαζαν στο παρελθόν, είναι όμως «τυχαία» η επιλογή έργων τους με κύριο χαρακτηριστικό του θέματος ή φύση ή κάτι άλλο, αν και η ιδεολογική τους παρουσία είναι γνωστή;
 Ιστορία νεότερη και σύγχρονη.
 Τεύχος Γ'. Γ' Λυκείου, Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα.
 Κεφάλαιο ΚΗ'. Ο Κόσμος μετά το 1945. **Η εὐδραυστη Ειρήνη**, σελ. 300.
 Η ιστορία έχει σχολιασθεί εκτενώς στο κείμενο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- MARIA MONTESSORI «Παιδαγωγικό Μανιφέστο». Παιδεία και Ειρήνη. Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1986
- ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ ΜΙΤΣΕΡΛΙΧ «Η ιδέα της Ειρήνης και η ανθρώπινη επιθετικότητα» Εκδόσεις Ηριδανός, Αθήνα 1970
- ΕΡΙΧ ΦΡΟΜ «Η κρίση της Ψυχανάλυσης». Δοκίμια για τον Φρόϋντ, τον Μάρξ και την Κοινωνική Ψυχολογία. Εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1975
- ΧΑΡΙΣ Δ. ΚΑΤΑΚΗ «Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας». Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1984
- ANNA ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ «Τα αναγνωστικά βιβλία του Δημοτικού Σχολείου». Ιδεολογικός πειδαναγκασμός και παιδαγωγική βία. Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1978
- Α.Σ. ΝΗΛ «Θεωρία και πράξη της αντιπαραγωγικής εκπαίδευσης». Σάμμερχιλ: Το επαναστατικό παράδειγμα ενός ελεύθερου σχολείου. Εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1972
- ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ Άπαντα. Εισαγωγή στην Ιστορία της Παιδαγωγικής. 23 Παιδαγωγικό. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1986
- "Wir üben Frieden ein". Arbeitshilfen für Jugendarbeit und Erwachsenenbildung. Waldkircher Verlagsgesellschaft MBH. Printed in Germany, 1979
- BRUNO BETTELHEIM "Erziehung zum Überleben" zur Psychologie der Extremsituation. dtv, Deutscher Taschenbuch Verlag München 1982
- SOZIALMAGAZIN "Friedenserziehung". Heft 1, Januar 1983
- SOZIALMAGAZIN "Atomare Bedrohung". Solange wir handeln, zählt jede Sekunde noch. Heft 4, April 1983. Herausgeber und Verlag Julius Beltz, W. Germany
- SOZIALPÄDAGOGIK "Erziehung zum Frieden", "Friedensbewegung". S.P Heft 2, März/April 1985, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn